

УДК 378:373

DEONTOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIO-ECONOMIC SPHERE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING**ДЕОНТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Tiulpa T. M./ Тюльпа Т. М.

*Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8032-8676>**Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University,**24, Kyiv str., Hlukhiv, Sumy region, 41400, Ukraine*

***Анотація.** У статті розкрито актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери на деонтологічних засадах. Обґрунтовано професійну діяльність фахівців соціономічних професій у контексті компетентнісного підходу. Визначено деонтологічну компетентність як метарівень професійної компетентності спеціаліста.*

***Ключові слова:** майбутні фахівці соціономічної сфери, професійна підготовка, деонтологічна компетентність.*

***Abstract.** The article reveals the relevance of the problem of professional training of future specialists in the socio-economic sphere on deontological grounds. The professional activity of specialists in socio-economic professions is justified in the context of the competence approach. Deontological competence is defined as a meta-level of a specialist's professional competence.*

***Keywords:** future specialists in the socio-economic sphere, professional training, deontological competence.*

Зміна освітньої парадигми, що відбувається в даний час (з «освіти на все життя» на «освіту протягом усього життя») вимагає коригування цілей, змісту, технологічного забезпечення вищої освіти та критеріїв її результативності, у тому числі пов'язаних з розвитком професійної особистості спеціаліста як суб'єкта спілкування та діяльності, покликано ефективно діяти у соціокультурному просторі професійного дискурсу, адекватно реагуючи на виклики часу. З цих позицій ми розглядаємо освіту не стільки як спеціально навчально-виховний процес, що організується, скільки як мотиваційно значущу і усвідомлювану самою людиною навчальну діяльність, спрямовану на само зміну на основі рефлексії.

Рефлексія не є наслідком примусу, а свідома робота, стимульована ззовні, але здійснювана через внутрішню потребу зрозуміти себе із метою особистісного саморозвитку. Центральним компонентом професійного становлення особи майбутнього фахівця соціономічної сфери, чия професійна діяльність як безпосередньо, так і опосередковано впливає на процес розвитку та соціального становлення особистості, стає деонтологічна підготовка.

В освітньому просторі ЗВО формується та вдосконалюється система знань, умінь, навичок, професійних та загальнокультурних компетентностей, здібностей майбутнього фахівця. Деонтологічна підготовка, в процесі якої відбувається індивідуальне засвоєння студентами знань, норм, цінностей, принципів та вимог професійної діяльності, виступає таким чином ядром вищої

професійної освіти.

Деонтологія (від грец. (deon-tos - належне і logos - вчення) – наука про належну професійну поведінку, про професійні та моральні обов'язки працівників, що досліджує сукупність етичних норм та принципів поведінки суб'єктів професійної діяльності. Деонтологічна готовність майбутніх фахівців соціономічної сфери до професійної діяльності має бути заснована на філософсько-моральному осмисленні соціальної спрямованості цього виду діяльності та відображає деонтологічні уявлення, якості особистості спеціалістів, а також можливості їх реалізації у соціономічній сфері.

Процес формування деонтологічної готовності майбутніх фахівців соціономічної сфери передбачає особливу підготовку в галузі деонтології соціальної освіти та пов'язаний з формуванням та реалізацією систем деонтологічних відносин та цінностей у професійній діяльності, з деонтологічною спрямованістю особистості спеціаліста, його професійною деонтологічною компетентністю.

Професійну діяльність фахівців соціономічних професій ми розуміємо як діяльність, при якій професійна компетентність усвідомлено використовуються фахівцем з метою надання фізичної, соціальної, педагогічної та психологічної допомоги для поліпшення якості життєдіяльності людини, метою якої є навчання, соціалізація й адаптація особистості, досягнення високої якості життя, збереження фізичного, психічного, соціального духовного здоров'я [3, с. 42]. Деонтологічний контекст професійної діяльності майбутніх спеціалістів соціономічних професій включає такі компоненти: наявність широкого спектру людських знань; позитивні характеристики «Я – образу», «Я – концепції» та особливості соціально-професійної рефлексії. Показниками та критеріями їх розвитку є: виражена мотивація на досягнення успіху, колективістська та ділова спрямованість особистості; високий рівень емпатії у спілкуванні, помірна реактивна та особистісна тривожність; адекватна самооцінка, здатність до рефлексії; активна включеність у процес спілкування, свідомість висловлювань, наявність раціонального аспекту (змістовність висловлювань) [2, с. 34].

Змістовне наповнення деонтологічної підготовки майбутніх спеціалістів соціономічних професій є інтегрованою системою особистісних смислів, загальних та професійних цінностей та установок, необхідних для здійснення успішної просоціальної діяльності, що формуються на основі професійних компетентностей у процесі навчання у ЗВО. Духовно-моральна свідомість у цьому контексті набуває принципово нового значення не тільки у характеристиці особистості, а й визначенні майбутнього фахівця соціономічного профілю як суб'єкта діяльності, що вимагає розуміння особливої природи духовно-морального потенціалу. Тому, одним із провідних вважаємо гуманістичний підхід до організації системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій.

Принцип гуманізації освіти передбачає освітню стратегію, що виходить із визнання людини вищою цінністю та метою будь-якої соціальної діяльності, пріоритету загальнолюдських цінностей, цілей та ідеалів [1, с. 185]. Принцип гуманізації забезпечує умови не тільки як освоєння студентами конкретного

набору знань і умінь, а й у формування певних ціннісних орієнтацій, світоглядних установок і якостей, спрямований розвиток особистості як суб'єкта творчої праці, пізнання і спілкування, розглядає людину як мету, а не засіб діяльності [1, с 188].

На основі закономірностей процесу гуманізації освіти, виділених П.Автомоновим, Л.Баран, О.Власовою, Т.Власовою, І.Грабовською, можна визначити основні напрямки реалізації цього принципу у системі деонтологічної підготовки фахівців соціономічної сфери:

- зростання ролі дисциплін, які формують духовну, зокрема деонтологічну, культуру особистості;
- збагачення професійно орієнтованих дисциплін соціальними та деонтологічно значущими аспектами;
- посилення акценту на інтелектуальний розвиток та саморозвиток людини, що визначає потенціал та цінність особистості фахівців соціономічної сфери;
- забезпечення духовної свободи в колективі, необмеженість індивідуально-особистісного творчого прояву;
- реалізація способів особистісно-орієнтованого розвиваючого професійного навчання, що включає системоутворюючий деонтологічний компонент як інтегральний напрямок гуманістичного розвитку особистості студента.

В основі поняття «деонтологічна готовність» як основного компонента компетентності фахівця лежить глибокий моральний зміст: усвідомлення та присвоєння професійного обов'язку, почуття відповідальності, особистісна прихильність до професії, чуйність, любов до людей, позитивні індивідуально-психічні якості. Отже, деонтологічна компетентність майбутніх фахівців соціономічної сфери – це метарівень професійної компетентності, яка складається з нормативно-правових, соціальних, психологічних, особистісних, комунікативних якостей, які допоможуть фахівцеві орієнтуватися в складних соціокультурних обставинах, і діяти в них спираючись на категорії обов'язків, де борг – сенсоутворювальна і смислова категорія. Вона визначає і диктує вимоги, що пред'являються до соціономіста, з позиції належного, де норми особистої моральності суворо збігаються з громадськими обов'язками, що базуються на певних нормативних та авторитетних вимогах.

Саме всеохоплююче посилення деонтологічної підготовки як невід'ємного компонента навчально-виховного процесу у системі вищої освіти може сприяти формуванню необхідних професійних якостей, моральної стійкості, а також запобіганню та подоланню професійних деформацій особистості соціономіста.

Літературні джерела:

1. Автомонов П. П. Стратегічний принцип гуманізації вищої освіти і тактика його реалізації. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. 15. 184-189.

2. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і

методика професійної освіти» Харків, 2004. 50 с.

3. Тюльпа, Т. М. Соціальна компетентність майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей: теорія й практика. Монографія. Черкаси. Видавець Чабаненко Ю. А. 2020.

4. Шліхта, Г. (2023). Сутність і структура феномену ціннісно-деонтологічних компетентностей сучасного іт-фахівця. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки"*, (2), 93–98.